

Қазақстанның сыртқы қарызының салыстырмалы көрсеткіштері туралы

**ҚҰБ Төлем балансы департаментінің директоры
Азат Өскенбаевтың пікірі**

Қазақстанның сыртқы қарызы 2020 жылдың 1 қазанындағы жағдай бойынша **160,9** млрд АҚШ долларын (немесе ІЖӨ-ге шаққанда 90,7%) құрады. Көрсетілген көлем бюджеттің немесе халықтың қаражаты есебінен төленуге жатпайды, өйткені сыртқы борыштың шамамен **80%-ы** мемлекет те, қарапайым азаматтар да жауап бермейтін жеке ұйымдардың міндеттемелеріне тиесілі.

Мемлекеттік сыртқы қарыз ел борышының бар жоғы **8,2%-ын** немесе **13,2** млрд АҚШ долларын, ал квазимемлекеттік сектордың сыртқы қарызы – **12,5%** немесе **20,1** млрд АҚШ долларын құрайды. Бұл жалпы алғанда ІЖӨ-ге шаққанда **18,8%** және халықаралық тәжірибеге сәйкес, қауіпсіз деңгейге жатады.

Қазақстанның тікелей және шартты сыртқы міндеттемелері соңғы үш жыл ішінде квазимемлекеттік сектор ұйымдарының сыртқы борышын өтеу есебінен **6,2** млрд АҚШ долларына немесе **15,7%-ға** азайып, 2020 жылдың 1 қазанында **33,3** млрд АҚШ долларын құрады.

Қазақстанның тарихи мемлекеттік секторы қалған әлемге қарағанда **нетто-кредитор** болып табылады (2020 жылғы 1 қазанда сыртқы активтер сыртқы міндеттемелерден 43,0 млрд АҚШ долларына немесе 4,3 есе көбірек болды), яғни, қалған әлем бізге қарағанда өзімізге көбірек қарыз.

Елдің сыртқы қарызының құрылымында ең көп бөлікті жеке сектордың фирмааралық берешегі алып отыр (**101,3** млрд АҚШ доллары немесе **62,9%**), оның маңызды бөлігі шетелдіктердің қатысы бар үш ірі жоба – Қашағанға және ТШО мен Қарашығанаққа тиесілі. Мұндай жобаларды іске асыру үшін шетелдік инвесторлар Қазақстанда тіркелген өз тобының компанияларын қаржыланырады. Халықаралық әдіснамаға сәйкес, осындай инвестициялар да елдің сыртқы қарызы болып саналады.

Халықаралық тәжірибеде сыртқы қарыз көрсеткіштерін талдау кезінде фирмааралық берешекті алып тастау қабылданған, себебі ол ең аз тәуекелді болып есептеледі. Өйткені үлестес кредиторлар қарыз алушылардың сәтті қызмет етуінің жалғасуына қызығушылық танытады және көбіне, бұл міндеттемелер шартты болып келеді.

Қазақстанның сыртқы қарызы Үкімет пен Ұлттық Банк тарапынан тұрақты түрде мониторингке және бақылауға алынып отырады. Осылайша, Жаңа бюджеттік саясат тұжырымдамасымен және Ұлттық қор қаражаттарын

қалыптастыру мен қолдану тұжырымдамасымен елдің борыштық тұрақтылығын анықтайтын индикаторлар орнатылған:

а) мемлекеттік және квазимемлекеттік борыштың (сыртқы және ішкі) ара-қатынасы – ІЖӨ-нің 60%-нан аспауға тиіс (2020 жылғы 1 қазанда 46,5%);

б) елдің сыртқы борышының ара-қатынасы – ІЖӨ-нің 100%-нан аспауға тиіс (2020 жылғы 1 қазанда 90,7%);

в) Үкімет пен квазимемлекеттік сектор субъектілерінің сыртқы қарызының көлемі – Ұлттық қордағы валюталық активтердің жалпы мөлшерінен аспауға тиіс (2020 жылғы 1 қазанда 59,1%).

Аталған көрсеткіштерді ұстану Қаржы министрлігінің (мемлекеттік борыш үшін) және арнайы ведомствоаралық комиссияның (квазимемлекеттік борыш үшін) сырттан қарыз алудың рұқсат етілетін көлемдерін (шектерін) жыл сайынғы орнатуымен қамтамасыз етіледі.

Сыртқы борыш – бұл міндетті түрде экономикаға және елдің халқына салынатын жүктеме емес екенін есте ұстаған жөн. Сыртқы міндеттемелер оларды рационалды түрде өтеуге мүмкіндік бар болған кезде (кірістердің тұрақты деңгейі, өтімді активтердің бар болуы) инвестициялардың қосымша көзі болып табылады.

Сырттан қаржы тарту – жаңа технологиялар ағынын қамтамасыз етеді, жаңа жұмыс орындары пайда болады, тікелей салық түсімдерін қамтамасыз етеді, әлемдік өндірістік тізбектерге интеграциялануға және өткізу нарықтарын кеңейтуге септігін тигізеді.